

**BİTMEMİŞ BİR DESTAN:
KUYUCAKLI YUSUF**

Yakup ÇELİK*

1907'de doğan, 1948'de ölen Sabahattin Ali; 41 yıllık kısacık bir ömre roman, hikâye, şiir, masal ve piyes türlerinde bir çok eser sığdırmıştır. Belki daha bir çok eser kaleme alacak, eserleri ve düşünceleriyle ismi etrafında -birtakım spekülasyonlardan başka- çeşitli tartışmalar meydana gelecekti. Erken ölümü, yazılması muhtemel eserlerden okuyucuları mahrum ettiği gibi, Türk edebiyatının en güzel romanlarından biri olarak kabul edilen Kuyucaklı Yusuf'un da, kanaatimizce, tamamlanmamasına neden olmuştur. Yazımızda, Kuyucaklı Yusuf romanının yarım kalmışlığını, romanın sunduğu birtakım özelliklerden hareketle vermeye çalışacağız. Bu arada roman tekniği bakımından Kuyucaklı Yusuf romanını tahlil edeceğiz.

Kuyucaklı Yusuf romanı, 9 Kasım 1936 ile 21 Ocak 1937 tarihleri arasında Tan Gazetesi'nde tefrika edilmiştir.¹ Kitap halinde ise 1937 yılında çıkmıştır. Hem Sabahattin Ali ile yakın dostluğu bulunan, hem de araştırmacı olan Cevdet Kudret, Pertev Naili Boratav ve Asım Bezirci; Kuyucaklı Yusuf'un tamamlanamadığını dile getirirler. Kuyucaklı Yusuf'un, Sabahattin Ali'nin Aydın hapishanesinde tanıdığı Yusuf'un yaşadıklarından etkilenerek kaleme alındığını söyleyen Cevdet Kudret; Sabahattin Ali ile yaptığı sohbetle dayanarak Kuyucaklı Yusuf romanının üç cilt olarak tasarlandığını, ikinci cildin Çinelî Kübra, üçüncü cildin de dağdan şehire inen Yusuf'un dünyasını konu alacağını

* Atattürk Üniv. Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

¹Ramazan Korkmaz, **Sabahattin Ali İnsan ve Eser**, Elazığ 1991, s.225 (Basılmamış doktora tezi); Asım Bezirci, **Sabahattin Ali, Yaşamı Kişiliği Sanatı, Hikâye ve Romanları**, 3. Basım, İstanbul 1987, s.191

bildirmektedir.² Asım D ezirci de, Cevdet Kudret'le aynı düşüncededir ve onun Varlık'ta yazdıklarını kendi araştırmasına olduğu gibi almıştır.

Boratav ise, Cevdet Kudret'ten bir tek konuda ayrılır: "*Sabahattin, bir kaç kere bu üçleme tasarısı üzerinde durmuştu, ama bana.  c nc  ciltte, kişilerini Ankara'ya g ç rmek suretiyle, başkentin toplum yaşamını anlatmayı düşündüğünü söylemişti. Öyle sanıyorum ki  c nc  cildin konusu üzerinde romancı ya kesin bir karara varmamıştı yahut da sonunda, iki konudan birini kesin olarak seçmişti.*" Boratav, düşüncelerinin sonunda Sabahattin Ali'nin neler tasarladığını kimsenin bilemeyeceğini de belirtmektedir.³

Berna Moran da, romanın tamamlanamadığı hususuna katılmakta, Kübra'nın bir daha romanda görülmemesiyle ilişkilendirmektedir. Daha önce belirttiğimiz araştırmacıların görüşlerine de yer veren Berna Moran, yazısının sonunda Kuyucaklı Yusuf'un Türk edebiyatının meşhur destan romanlarından biri olabileceğini söylemektedir: "*İkinci ve  c nc  ciltler de yazılmış olsaydı Kuyucaklı Yusuf'a eşkiya romanı olarak da yaklaşılabilir ve bu açıdan bakınca romanı, Köroğlu, Yalnız Efe, Çakırcalı Efe ve İnce Memed gibi eşkiya romanlarının dörtlü kalıplarına göre kurulduğunu belirtmek yerinde olur.*"⁴

Fethi Naci de, Sabahattin Ali'nin romanın devam edeceğini sezdirideğini söylemektedir. Bunu da Kübra ile Yusuf arasındaki ilişki üzerinde durarak bildirir. "*Ama Sabahattin Ali romanın devam edeceğini sezdirir bir iki yerde. Mesel , 'Bizi bir daha göremeyeceksin Yusuf' diyen Kübra'ya, Yusuf, 'Belli olmaz... Görüşürüz' diye cevap verir.*" Fethi Naci'nin, romanın yarım kalmışlığı ile ilgili bildirdideği tek nokta bu kadardır.⁵

² Cevdet Kudret, "*Sabahattin Ali  zerine Notlar II*", **Varlık**, Sayı: 663, s.6

³ Filiz Ali - Atilla  zkırmıtlı, "*Pertev Naili Boratav, Sabahattin Ali'nin Hik.yelerinin Hik.yesinden çizgiler*", **Sabahattin Ali**, İstanbul 1986, s.295

⁴ Berna Moran, "*Soylu Vahşi Olarak Kuyucaklı Yusuf*", **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2**, 2.Basım İstanbul 1991, s.35

⁵ Fethi Naci, "*Modern Bir Tragedya*", **On Türk Romanı**, İstanbul 1971, s.43

Kimi sohbete, kimi araştırmaya, kimi de sezgiye dayanan bu dūřüncelerin hepsinde Kuyucaklı Yusuf romanının yarım kaldığı görüşü ağır basmaktadır. Bizim dūřüncemize göre de, bir destan tasarımı ile yola çıkılan bu roman, tam kahramanlığın başladığı noktada yarım bırakılmıştır.

Roman, "1903 senesi sonbaharında ve yağmurlu bir gecede Aydın'ın Nazilli kazasına yakın Kuyucak köyünü eşkiyalar bastılar ve bir karı kocayı öldürdüler." ibâresiyle başlamaktadır. Bu ibâre, bir gazete haberi niteliğindedir. Bir açılıma ihtiyaç duymaktadır. Yani, olayın adlî yönü, ölenlerin geride bıraktıklarına dair notlar veya katillerin durumu hakkında bilgi verilecektir. Roman, bu haber niteliğindeki olayın açılımıyla, daha yerinde bir söyleyişle ölenlerin geride bıraktıklarına dair ayrıntılarla kaynağını bulmaktadır. Yazar, romanının kahramanı Yusuf'u böyle dramatik bir ortamdan alarak karşımıza çıkarır.

Romanda şahıs kadrosunu teşkil eden fertler içersinde çok önemli yerleri olan iki kahramanın bir araya gelişi de haber niteliğindeki bu olayın neticesinde gerçekleşmiştir. Bu kahramanlar Yusuf ve Salâhattin Bey'dir. Eşkiyalarca basılan evde jandarma, doktor ve o sıralar Nazilli Kaymakamı olan Salâhattin Bey tahkikat yaparlar. Burada, jandarma, doktor ve kaymakamı hayretler içersinde bırakan ne katliamın şekli, ne de vahşetin derecesidir. Dört beş yaşlarındaki Yusuf'un annesi ve babasının ölümüne rağmen metinliğidir. Yusuf'un karakteri ve mizacı sanki o anda çizilmiştir:

"İleri doğru uzattığı sağ elinden kanlı paçavralar düştü. Baş parmağının kopuk bir et parçası halinde aşağı sallandığını görünce hepsi hayret dolu bir ürperme geçirdiler

Doktor ölülerin üstüne yorganı tekrar çekerek çocuğun yanına geldi, kopuk parmağı tamamen kesti ve eli yıkamağa, sarmağa başladı. Çocuk bu

⁶ Sabahattin Ali, **Kuyucaklı Yusuf**, Bilgi Yayınevi, 5.Basım Ankara 1976, s.10

*esnada hayret veren bir itidal ve lâkayutluk gösteriyor, yalnız ara sıra dişlerini sıkıyor ve sapsarı kesiliyordu. Bu dayanılmaz acı hamlelerinden sonra, sanki zaafını göstermiş olmaktan ve siyah gözlerini nemleyen yaşlardan utanmış gibi, soluk ve çok ince dudaklarına bir tebessüm geliyordu.*⁶

Bu satırlar, bir kahramanın, haksızlıklara direnecek, acılara kayıtsız kalacak bir kahramanın doğuşunu haber verir niteliktedir. Tahkikat için gelen herkes bu "farklı çocuk"tan etkilenir. En çok da Salâhattin Bey duygulanır. Erkek evlâdı olmadığı için de, Yusuf'u yanına evlâtlık olarak almaya karar verir. İşte, roman okuyucusu da, bu andan itibaren Yusuf'u, ölen anne ve babasından ayrı, Salâhattin Bey'in ailesi ve çevresi içinde tanımaya başlayacaktır.

VAK'A

Romandaki ilk vak'a parçasını, Kuyucak'taki katliam dolayısıyla bir araya gelmiş bulunan şahıs kadrosu arasındaki ilişki olarak kabul edersek, bundan sonraki vak'alar ve metin halkalarının başlangıcı, Salâhattin Bey'le Yusuf arasındaki bu duygusal ilişki neticesinde gelişir. Artık gelişmeler, Salâhattin Bey'in ailesi ve ilişki içinde bulunduğu çevrededir.

Salâhattin Bey, kendisinden on beş yaş küçük Şahinde Hanım ile evlidir. Hem yaş farkı, hem de mizaç bakımından uyuşmamazlık; Şahinde evde oturan, kocasını bekleyen, kocası gelince de dırdırla kafa şişiren bir kadını, Salâhattin Bey de, teselliyi bazan içki kadehlerinde, bazan da içine kapanmakta arayan mutsuz bir kocayı oynamaktadır. Bu mecburen yürüyen evlilik, Yusuf'un gelmesiyle biraz daha bozulur. Salâhattin Bey, Yusuf'u bir evlât olarak bağına basmak niyetindedir. Halbuki Yusuf, Şahinde için yalnızca bir "köylü piçi"dir.

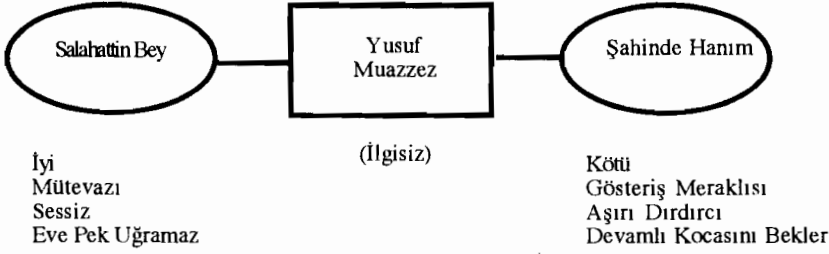
⁶ **Kuyucaklı Yusuf**, Bilgi Yayınevi, 5. Basım Ankara 1976, s.10

Sabahattin Ali, bu noktada devreye girerek, Türk toplumundaki evlilik problemini irdeler. Salâhattin Bey'in yanlış evliliğini bütün toplumla özdeşleştirir:

"Bizim küçük Anadolu şehirlerimizde bu müzmin evlenme hastalığı daima hüküm sürmektedir. En kuvvetliler bile bir iki sene dayanabildikten sonra bu amansız mikroptan yakalarını kurtaramazlar ve kör gibi, önlerine ilk çıkanla evleniverirler.

Tabii bu evlenmede herhangi bir müşterek hayattan ziyade, erkek için evde bir kadın bulunması; kız için de 'münasipçe bir kısmet' varken kaçırılmaması, düşünülmüştür. Bu izdivaç, kendini göstermek, eser vermek isteyen adamlara bir bir kalenderlik, bir lâkayutluk gelir. Evde meram anlatmaya asla imkân olmayan, seviyesi, ahlâk telakkisi, dünyayı görüşü ve itiyatları büsbütün ayrı bir mahlukla daimi bir beraberlik insanı dış hayatta da bedbin yapar ve bütün insanlardan şüpheye düşürür."

İşte Salâhattin Bey böyle bir evliliğin mahkumudur. Onun iyi kalpli, mütevazı ve dürtüst bir insan olmasına karşılık; Şahinde hırslı, gözü yükseklerde, gösterişe meraklı bir kadındır. Bu ailenin Yusuf konusundaki değişik tavırları, evlilik münasebetiyle bir hayatı ve mekânı paylaşan iki insanın; hem acıma duygularındaki farklılığı, hem de insana yaklaşım tarzlarındaki farklılığı gözler önüne sermektedir. Yusuf, evliliğin bir araya getirdiği bu iki insan arasında "fizik" olarak gelişmeye başlar. "Fizik olarak" diyoruz, çünkü Yusuf, hayata ait bütün dersleri sanki doğarken almıştır. O'nun hiç kimseye ihtiyacı yok gibidir. Bu evdeki bir diğer şahıs da, herşeyden habersiz küçük Muazzez'dir.

İşte Yusuf ile Muazzez, Salâhattin Bey ile Şahinde arasındaki bu çatışmaların ortasında büyürler. Yusuf sokakta, kendi halinde; Muazzez ise annesinin babasını kötöleyen sözleriyle gençlik yıllarına adımını atar.

Bu arada Sabahattin Ali, Salâhattin Bey'in Nazilli'den sonraki görev yeri olan Edremit'teki sosyal hayatı, insanların hayatlarını nasıl geçirdiğini, çocuklar arasındaki gruplaşmaları ve çocukların eğlence dünyalarını okuyuculara nakleder. Yazar Edremit'teki çocukları çeşitli gruplar altında inceler. Birinci grupta kabadayılar yer almaktadır. Küçük ve zayıf çocukları koruyan bu gruptakiler oldukça ağırbaşlıdırlar. Kolay kolay kavga etmezler, kavgadan da yılmazlar. Ya esnafın yanında çırağıdır, ya da babalarına yardım etmektedirler. İkinci grupta okula giden terbiyeli çocuklar yer almaktadır. Bu gruptakiler kavgalara hiç karışmaz. Kendilerine bulaşanları babalarına şikayet ederler. Ağırbaşlı kabadayılar bu gruptakileri korur. Üçüncü grubu haylaz ve kavgacılar oluşturmaktadır. Durup dururken kavga çıkaran bu grup üyelerinin başlıca işleri boncuk oynamak, ördek dövüştürmek veya dut taşlamaktır. Mahallenin yaka silktiği gruptur. Dördüncü grupta korkak ve yılışıklar vardır. Bunların büyük bir kısmı memur çocuğudur. Bu gruptakiler çocuklar tarafından sevilmezler. Beşinci ve son grupta ise, boğaz tokluğuna çalışan kimsesiz çocuklar bulunmaktadır.

Yusuf, çocukların bu dünyasında fazla bir vukuâtı olmamasına rağmen ağırbaşlı kabadayılar arasında anılmaktadır. Sabahattin Ali, çocuklar arasındaki

bu gruplaşmaları, ailelerin çocuklara davranışlarından ve kaynaklanan farklılıkları sosyal bir problem olarak okuyucuya se.

Fakat, küçük gruplaşmalar içersinde bile olsa çocukluğ, güzeldir ve yaşama sevinci aksettirir. Yusuf'un ve Muazzez'in çocukluk bazan, Salâhattin Bey'le Şahinde Hanım arasındaki kavgaların getirdiğ, huzursuzluklarla birlikte, bu yaşama sevinci içersinde geçer. Tâ ki bir Ramazan Bayramı'na kadar.

Bayram günü, Yusuf ve Muazzez, yanlarına mahalleden arkadaşları Kâzım ve Ali'yi de alarak kasabadaki bayram eğlencelerinin düzenlendiği yere giderler. Muazzez salıncağa binmek ister. Yusuf, ağırbaşlılığından dolayı, eşlik etme işini Ali'nin yapmasını ister. Ali ile Muazzez, kendilerini salıncağın büyüüne kaptırmışken, bayram yerinde sarhoş dolaşan kasabanın zengini Fabrikatör Hilmi Bey'in oğlu Şakir; Muazzez'in salıncağının tam yanındaki salıncağa binerek sırnaşmaya başlar. Başındaki oyalı yemeniyi çıkararak Muazzez'in salıncağına atar. Olaya tepki gösteren Yusuf, Şakir'i bir yumrukta yere yıkar. İşte Kaymakam Salâhattin Bey'in mütevazı ailesiyle, Edremit kasabasının en zengini Fabrikatör Hilmi Bey gücünün karşı karşıya gelmesi bu vak'a neticesinde ortaya çıkmıştır.

Fabrikatör Hilmi Bey, paranın gücüyle büyük bir nüfûza sahiptir. Karşısına çıkacak olanları ezmek ve istediklerini almada başvuramayacağı yol yoktur. Belki de ilk defa bir genç kıza gösterdiği iltifat ters yüz edilen Şakir, Muazzez'le evlenmek istediğini ailesine bildirir. Bu evlilik isteği, Fabrikatör Hilmi Bey tarafından da benimsenince, Muazzez'i istemeye gidilir. Salâhattin Bey'in pek sıcak bakmadığı bu izdivaç teklifine, Şahinde Hanım göbek atar. Yusuf da Şakir'e karşıdır. Şakir'in iyi bir insan olmadığını, serseriliğini bilen aile kızlarını harcamak niyetinde değildir. Yalnızca gösteriş meraklısı Şahinde Hanım için, böyle bir izdivaç, müthiş mutluluk demektir.

Tam bu sırada iki değişik vak'a gelişir. Birincisinde Salâhattin Bey, Hilmi Bey tarafından kumarda, ödeyemeyeceği kadar çok borçlandırılır. Hilmi Bey'in gayesi, Salâhattin Bey'i borçlandırarak, Muazzez'i Şakir'e verdimmek mecburiyetinde bırakmaktır. İkincisinde ise Hilmi Bey'in oğlu Şakir'in Bağ evinde tecavüz ettiği Kübra vardır. Kumar olayı, Muazzez'i Şakir'e doğru taşırken; Kübra olayı Muazzez'in ailesine kızlarını ateşe atma telkinidir. Burada Salâhattin Bey'in zeytinliğinde çalışmaya başlayan Kübra ve annesinin Yusuf tarafından korumaya alındığını, Kübra'nın Yusuf'a gizli ilgisini okuyucunun sezdiğini de belirtmeliyiz.

Şakir'in Kübra'ya ettiklerini duyan aile, Salâhattin Bey'in imzaladığı senetteki kumar borçlarını ödeyebilmek için çeşitli çareler arar. Zeytinliğin satılmasından, yapılmış olan bütün tasarruflara kadar... Hilmi Bey'in hileyle kumarda Salâhattin Bey'e kaybettirdiklerinin ödenmesine imkân yoktur. Bu parayı Muazzez'e âşık olan esnaftan Ali, evlenmek karşılığında ödemeyi kabul eder. Yusuf, en yakın arkadaşının bu isteğini kabul eder, fakat, insanların karşılıksız iyilik yapamadıkları tam olarak anladığı için de kırgındır. Bu haberi Muazzez'e ve aileye iletmek için gittiğinde oldukça zor durumda kalır. Salâhattin Bey 'in olumlu tavrılarına karşılık, Muazzez'in durumu farklıdır. Muazzez Yusuf'u sevmektedir. Fakat Yusuf'un bu aşka şu anda karşılık vermesi imkânsızdır. Hem borç için parası yoktur; hem de arkadaşının aşkına; kalbine hançer de gömse, ihanet edemeyecektir. Salâhattin Bey'in kumar borcu ödenir. Kasabada hayat, İhsan'ın düğününe kadar, Yusuf Ali'ye Muazzez'in aslında kendisini sevdiğini söyleyememesi ve zeytinliğe gidip kapanması, Hilmi Bey, Şakir ve Hacı Etem'in parayı kimin ödediğine dair şaşkınlıklarıyla sürüp gider. Şakir, İhsan'ın düğününde, bütün kasabanın gözü önünde Ali'yi öldürür. Edremit kasabasında mütevazı yaşama tarzı içersindeki bir grupla; zengin, herşeyi paranın gücü ve silahla elde eden bir diğer grup karşı karşıyadır:

Mazlumlar (İyiler)	Aradakiler	Zulüm Grubu (Kötüler)
Yusuf	(Aile)<----->Şahinde<--->(Arzular)	Hilmi Bey
Salahattin Bey	(Arkadaş)<----->İhsan<--->(Arkadaş)	Şakir
Muazzez	Kasaba Halkı<-->(Korku)	Hacı Etem
Ali		Jan. Kom. Cemal Çavuş
Kübra		Kaymakam İzzet Bey
Kâzım vs.		

Bu iki grubu karşı karşıya getiren unsurlardan birincisi ortak mekân ise, ikincisi de düğün sebebiyle karşılaşmaları sağlayan İhsan ile, devamlı Hilmi Bey'lerdeki eğlencelere giden, içindeki arzu ve istekleri bir türlü yenemeyen, para ve gösterişe meraklı Şahinde'dir. Ali'yi öldüren Şakir'i görmediğini söyleyen kasaba halkı da, güçlü olandan yana tavrını almıştır.

Romanın başlangıcındaki bu şahıslara daha sonraları yenileri eklenecektir. Yukarıdaki tabloya eklediğimiz Jandarma komutanı Cemal Çavuş ve Salâhattin Bey'in ölümünden sonra gelen kaymakam İzzet Bey bunlardır. Jandarma komutanı Cemal Çavuş Ali'yi Şakir'in öldürdüğünü bile bile olayı örtbas etmiş, yeni kaymakam İzzet Bey de Hilmi Bey ailesinin oyuncağı, onların paralarının esiri olmuştur.

Ali'nin öldürülmesinden sonra, Şahinde'nin sık sık Hilmi Bey'lere gidişinin de etkisiyle, Şakir'in Muazzez arzusu yeniden gündeme gelir. Yusuf, Şahinde tarafından gizli yürütülen bu girişimi öğrendiğinde beyninden vurulmuş döner. Muazzez'in kendisinde gönlü olduğunu bildiğinden, kızı kaçıtır. Muazzez'le Yusuf evlenirler. Salâhattin Bey bu işe memnun olmuş, Şahinde ise

çıldırılmıştır. Yusuf, kaymakamlıkta memurluğa başlar. Böylece kasabadaki olayların üzerine sanki bir sünger çekilmiştir.

Salâhattin Bey'in kalp krizinden ölmesi, onun yerine yeni kaymakamın tayin edilmesi, Yusuf'un masa başı görevden alınarak at üzerinde köylerden vergi toplayıcısı olarak vazifelendirilmesi, yeni kaymakam İzzet Bey'in Hilmi Bey'in oyuncuğu oluşu, Şahinde'nin kızıyla birlikte Hilmi Bey ailesinin tuzağına düşüşü ve Yusuf'un başta Hilmi Bey ve Şakir olmak üzere Şahinde, Kaymakam İzzet Bey öldürmesi ve Muazzez'i ağır yaralaması. Bunlar romanın sonlarına doğru karşılaşılan vak'a parçalarıdır.

Romanın sonu, bize, yeni maceraların başlayacağını bildirir niteliktedir:

"Yusuf bir oraya, bir de önündeki toprak yığına baktı. Dişlerini ve yumruklarını sıktı, dudaklarını ısırıldı; buna rağmen gözlerinden yanaklarına doğru iri damlalar yuvarlanmaya başladı. Bu yaşlar bütün manzarayı örtüvermişlerdi. Kollarının yeni ile gözlerini sildi. Hayvanına atladı. Bir kere daha dönüp geriye baktıktan ve ömrünün en korkunç senelerinin geçtiği bu kasabaya yumruğunu uzatıp tehdit eder gibi salladıktan sonra, atını ileriye, dağlara doğru sürdü.

*İçindeki bütün yıkıntılara, bütün kederlere rağmen başını yere eğmek istemiyordu. Matemini ortaya vurmadan tek başına yüklenecek ve yeni bir hayata doğru yürüyecekti."*⁷

İlk defa, belki de yalnız olduğu için, ağlayan Yusuf'u, yeni bir hayat, yeni aşklar ve farklı mücadeleler beklemektedir. Kuyucaklı Yusuf romanının, bizim ve daha önce belirttiğimiz araştırmacıların kanaatine göre ilk cildi sayılan bu kitapta, Yusuf, yalnızca tavırlarıyla bir kahramanı hatırlatmaktadır. Koroğlu, İnce Memed misali yaptığı tek davranış, romanın sonunda yaptığı katliamdır. Dağlara doğru atını süren Yusuf, asıl kahramanlıklarına bundan sonra başlayacaktır.

⁷ A.g.e., s.240

Romanın, yukarıdaki satırlarla bitmeyeceğini, Yusuf ile Kübra'nın birbirinden ayrılışı anında da sezmek mümkündür:

" Kübra tekrar Yusuf'a döndü:

' Hadi ana, hazırlan gidelim!'

Yusuf çok iyi bildiği bir şeyi söylüyormuş kadar katiyetle ve karanlık birtakım hislerin sevgiyle cevap verdi:

' Belli olmaz... Görüşürüz...' " 8

Yukarıdaki cümleler, özellikle de "çok iyi bildiği bir şeyi söylüyormuş kadar katiyetle ve karanlık birtakım hisler" ibaresi, Kübra ile olan bağlantının kopmayacağını sezdirmektedir. Zaten Yusuf'un atını dağlara doğru sürmesinden sonraki kadın kahramanı Kübra olacaktır.

Görüldüğü gibi Kuyucaklı Yusuf romanı, oldukça çok ve birbiri içersine girmiş vak'a parçalarından oluşmaktadır. Romanın yeni vak'a parçalarına, zaman ve mekân boyutuna doğru genişlediğini de söyleyebiliriz. 9

MEKÂN

Kuyucaklı Yusuf romanında, vak'aların meydana geldiği mekânlar ile, çatışmaları temsil eden mekânlar iç içe girmiş durumdadır. Vak'aların meydana geldiği büyük mekânlar Kuyucak ile Edremit'tir.

Nazilli'nin Kuyucak Köyü, Yusuf'un memleketidir. Roman okuyucusu, bu mekânla, Yusuf'un anne ve babasının öldürüldüğü zaman karşılaşır. Bir de Yusuf'un üzüntülü anlarında, kendi hayal dünyasıyla başbaşa kalışında...

⁸ A.g.e., s.133

⁹ Ramazan Korkmaz, vak'a örgüsünde simetrik bir kurgu tekniğinin kullanıldığını söylemektedir. Geniş bilgi için bakınız: Ramazan Korkmaz, **Sabahattin Ali İnsan ve Eser**, Elazığ 1991, s.230 (Basılmamış doktora tezi)

Salâhattin Bey, Nazilli'de Edremit olur. Edremit, şirin bir tasvire başlarken, sanki bir şehri uzman gibidir:

"Edremit, üç tarafını saran üç yamaca yaslanan büyükçe, şirince"

İki küçük dere, kasabanın gelerek Aşağıçarşı dedikleri yerde geçen Büyükçay'a kavuşuyordu.

Tepelerden birine çıkıp B şeydi:

Damların yosun tutan ve ke yapraklı incir ağaçları örtmeye ç yapraklarıyla uzun kavaklar, bazı mahallelerde, takip ediyor.

Bunların arasında belki yirmiden f bakan bir göze, tıpkı kavak ağaçları

Sabahattin Ali'nin bu ta insanların kavga etmesinin, ölümün de söylemek mümkündür. Fethi N Edremit nazarında "töresel, ekon söyler.¹¹

Diğer mekânlar ise, yuk vazifesi görmüş mekânlardır. Bu Mürüvvet'in evi, Salâhattin Bey'i Bey'in Tavşanbayırı'ndaki evi,

¹⁰ Kuyucaklı Yusuf, Ankara 1976

¹¹ Fethi Naci, "Modern Bir Tragedya"

düzenlendiği pazar yeri, Hilmi Bey'in konağı ve Cennetyağı'ndaki bağ evi ile Salâhattin Bey'in zeytinliği'dir.

Salâhattin Bey'in evi, aile içi kavgaların meydana geldiği, Muazzez ile Yusuf'un yaşama sevinci içinde büyüdüğü mekândır. Romadaki çatışmaların sebebi Muazzez'i bu mekândan, Hilmi Bey konağına taşıma arzusu çevresinde gelişmektedir:

Asıl Mekân	Aracı Mekânlar	Asıl Mekân
Salâhattin Bey'in Evi (Yusuf)	Bayram Yeri -----> <-----Ali'nin Dükkanı Terzi Mürüvvet'in Evi ---> <-----Zeytinlik Hulusi Bey'in Evi ----->	Hilmi Bey'in Konağı (Cennetyağı'ndaki Bağ Evi)

Yukarıda, aracı mekânların yanında bulunan ok işaretleri, Muazzez'in hangi yöne taşınmak istendiğini göstermektedirler.

Bayram yeri, Hilmi Bey ailesinin, yani Şakir'in Muazzez'i tanıdığı mekândır. Muazzez'i Hilmi Bey'in konağına taşıma macerası bu noktada başlar. Avukat Hulusi Bey'in Tavşanbayırı'ndaki evi, kasabadaki memurların eğlence merkezi durumundadır. Fakat Hilmi Bey'in, Muazzez'i konağına taşıması yolunda, bir aracı mekân fonksiyonu yüklenir. Salâhattin Bey, ödeyemeyeceği kadar burada borçlandırılır. Yani bu mekân, roman içersinde bir şantaj yeri görevindedir. Hulusi Bey'in evinin görevini, Ali'nin dükkânı Salâhattin Bey'in evi aleyhine çevirir. Terzi Mürüvvet'in evi, erkekler arası konuşmalarda, kasabadaki kötü ilişkilerin kaynaklandığı mekân olarak bilinir. Şahinde'nin Muazzez'i de alarak buraya gitmesi, kanaatimizce Hilmi Bey ailesi yönünde gelişen bir vak'adır. Dolayısıyla da Terzi Mürüvvet'in evi, Hilmi Bey konağına

hizmet eden bir mekândır. Zeytinlik ise, Yusuf'un hayalleriyle, idealleriyle başbaşa kaldığı, Yusuf'un Muazzez'i kaçırdığı bir mekân olması bakımından Salâhattin Bey evine yakındır.

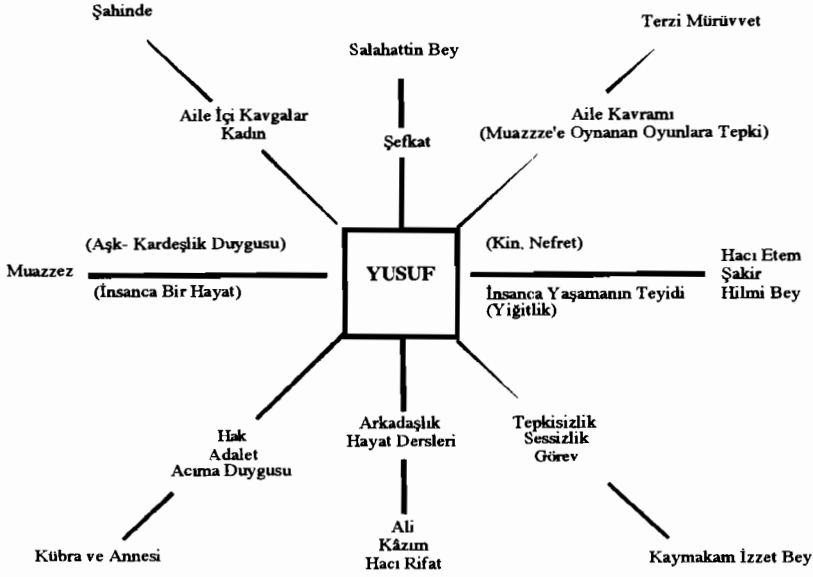
Sonuç olarak Kuyucaklı Yusuf romanında iki değişik mekân arasındaki çatışma söz konusudur. Mekân kavgasında, buruk da olsa, Salâhattin Bey'in evi galip gelmiştir. Romanda, mekân çatışmasıyla, vak'a çatışmalarının aynı istikamette geliştiklerini tam olarak söyleyemeyiz. Bunun sebebi de, öyle zannediyoruz ki, yine romanın yarım kalmışlığından kaynaklanmaktadır.

ŞAHIS KADROSU

Romandaki vak'anın, şahıs kadrosunu meydana getiren fertlerin en az ikisinin karşılıklı ilişkilerinin tezahürü olduğunu biliyoruz. Bu sebeple şahıs kadrosunu, büyük ölçüde, vak'anın işlenmesi esnasında ele almıştık. Burada ilişkiler üzerinde değil, şahısları ferdi özellikleri ve romandaki fonksiyonları açısından değerlendirmeye çalışacağız.

Romanın baş kahramanı Yusuf'tur. Hemen hemen bütün şahıs kadrosu, dolaylı da olsa, Yusuf'la ilişkilendirildiği için romanda yer almaktadır. Denilebilir ki, şahıs kadrosunu meydana getiren fertlerin hemen hepsi, Avukat Hulusi Bey hariç, Yusuf'un değişik yönlerinin ortaya çıkmasına hizmet etmektedirler.

Mesela Muazzez, Yusuf'un aşk kavramına ve aile kavramına bakışını, Şahinde, aile içi kavgalar ve karı koca ilişkileri hakkındaki düşüncelerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadırlar. Salâhattin Bey merhamet duygusunun, Ali arkadaş ilişkilerindeki davranışlarının derecesini ortaya koyar. Kübra ve annesi de, Yusuf'taki merhamet, adalet, hak kavramlarına bakış açısını tecessüm ettirirler. Şimdi romandaki diğer kahramanların Yusuf'la olan ilişkilerini ve Yusuf'taki hangi duyguları ve davranışları ortaya çıkardıklarını görelim:

Görüldüğü gibi, şahıs kadrosuna Yusuf açısından baktığımızda, kahramanların hemen hepsinin Yusuf'u bir başka yönden tanımladığı ve değişik yönlerinin ortaya çıkmasına hizmet ettiği ortaya çıkar. Elbetteki yukarıdaki kahramanların birbirleriyle olan çatışmalarını, bir başka şahsın ilgi çekici yönlerinin belirmesine yardımcı olduklarını görmekteyiz. Fakat biz, romanı biraz da Yusuf'un tamamlanamamış destanı olarak değerlendirdiğimizden, romandaki şahıs kadrosunu da Yusuf'la olan ilişkiler açısından ele aldık.

ZAMAN

Kuyucaklı Yusuf romanında, zamanı Yusuf'la birlikte takip ederiz.
"1903 senesi sonbaharında ve yağmurlu bir gecede Aydın'ın Nazilli kazasına

yakın Kuyucak köyünü eşkiyalar bastılar ve bir karı kocayı öldürdüler." Romanın başındaki bu metinde görülen 1903 senesi sonbaharı asıl vak'anın başlangıç zamanıdır. Vak'anın başlangıcı saydığımız bu tarih, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş dönemine rastlamaktadır.

Romanda olayların oluşum tarihleri 1903-1915 tarihleri arasındadır. 7-8 yaşlarında annesi ve babasının cesedinin yanından alınan Yusuf, 20-21 yaşlarına kadar getirilir. Yusuf, anne ve babasının öldürülmeleri sırasında, katillerle boğuşmuş ve bir parmağını kaybetmiştir. Bu olay, roman kahramanının askere gitmeyip, Anadolu kasabalarına yerleşmiş olan kötülüklerle mücadele etmesine sebep olmuştur. Yani yazar, böyle bir zaman diliminde Yusuf'u askere göndermemeyi, sözü edilen bahaneyle hazırlamıştır. Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı hep söz konusu dönemde meydana gelmiştir. Sabahattin Ali, böylece, aynı dönem içinde memleket yönetimini elinde bulandıran İttihat ve Terakki'nin de memlekette bir otorite boşluğu meydana getirdiğini de sezdirmektedir.¹²

Sabahattin Ali, romanı kronolojik bir zaman dilimi içerisinde yazmak istemiş, fakat ara sıra geriye dönüşlere müracaat etmek zorunda kalmıştır. Salâhattin Bey'le Şahinde ilişkisini anlatırken, ikisinin geçmiş hayatlarını gözden geçirmek gereğini duymuştur. Kübra'ya tecavüz olayını ilk anda anlatmak yerine, Şakir'in Muazzez'i istemesi üzerine, olayı Kübra ve annesi tarafından Salâhattin Bey'e anlatmak suretiyle okuyucuya sunmayı tercih etmektedir. Elbette bu, tekrara kaçmamak endişesinin sonucudur. Bu kadar uzun ve karmaşık vak'a örgüsünü, geriye dönüşlere başvurmadan sunmak oldukça zordur.

¹² Bu konuda Ramazan Korkmaz ve Asım Bezirci'nin düşünceleri de hemen hemen aynıdır. Geniş bilgi için bakınız: Ramazan Korkmaz, **Sabahattin Ali İnsan ve Eser**, Elazığ 1991, s.259 (Basılmamış doktora tezi); Asım Bezirci, **Sabahattin Ali, Yaşamı Kişiliği Sanatı, Hikâye ve Romanları**, 3.Basım 1987, s.200-201

Kuyucaklı Yusuf romanında, ferdi zaman önemli yer tutmaktadır. Yusuf'un anne ve babasının öldürüldüğü gece, Yusuf'un Muazzez'e Ali'nin kendisini istediğini ve Muazzez'den kendisini sevdiğini duyduğu gece, Yusuf'un Muazzez'i Hilmi Bey'lerin Cennetayağı'ndaki bağ evinden kaçırdığı gece, Yusuf'un ailesini ve namusunu kurtarmak için katliam yapıp yaralı Muazzez'i gömdüğü gece; romanın birinci derecedeki kahramanı Yusuf'un hayatının önemli dönüm noktalarıdır. Bunlar, Yusuf'un çevresiyle ve kendisiyle olan çatışmalarının oluştuğu zaman dilimleridir.

Yusuf'a ait bu ferdi zamanlardan başka, Salâhattin Bey'in kumar gecesi ve Kübra'ya Şakir tarafından tecavüz edilmesi, roman içersinde önemli ferdi zaman dilimleridir.

ANLATMA PROBLEMİ VE BAKIŞ AÇISI

Kuyucaklı Yusuf romanı hakim anlatıcı bakış açısıyla kaleme alınmıştır. Yazar anlatıcı, herşeyi bilen, ayrıntıları yakalayan, bir anda birden çok yere ulaşan ve birden çok yerden haber alan bir özellikle karşımıza çıkar.

Anlatıcı roman içersinde tamamen gizlenmiş değildir. Bazan okuyucusuyla sohbet eder bir tarzda karşımıza çıkar: "*Kaymakam Salâhattin Bey, evvelce de söylediğimiz gibi, gündüzleri biraz ağırca olan işiyle, geceleri de içkisiyle meşguldü.*"¹³ Bu cümlede de görüldüğü gibi, okuyucuyu evvelce anlatılanlardan haberdar etme söz konusudur.

Sabahattin Ali, Kuyucaklı Yusuf romanının anlatımında, olaylar gelişimi üzerine anlatıcıya yorumlar yaptırmakta ve gelecekler ip uçları vermektedir: "*Bu vakaların en mühimi ve Yusuf'un ilerdeki hayatı üzerinde de*

¹³ Kuyucaklı Yusuf, Ankara 1976, s.47

tesiri olan bir zeytin işçisi meselesiydi."¹⁴ "Bu akşamki gelişinde herhalde bir sebep olacaktı. Avukat Hulusi Bey'in pek sıkı fıku ahbabı olmadığına göre, onun bu tesadüfi gibi görünen ziyareti pek de manasız sayılamazdı."¹⁵ Bu tür ifadelere roman içersinde rastlamak mümkündür.

Yusuf'un ailesi hakkında bize bilgi vermeyen yazar - anlatıcı; Hilmi Bey, Şakir ve Salâhattin Bey'in geçmişlerine dair ayrıntıyı sunmaktadır. Hilmi Bey, Şakir ve Salâhattin Bey'in birinci ciltte fonksiyonlarını bitirmeleri, bu bilginin sunulmasına sebep olabilir. Böyle bir varsayım, yazılamayan ikinci ve üçüncü ciltlerde Yusuf 'a ait ailevi bilgilerin verilebileceğini de gösterir.

Yazar - anlatıcının, romanın bir çok yerinde çatışmalarda açıkça Yusuf'tan yana tavır koyduğunu görmekteyiz. Yani yazar, iyi ve kötüyü okuyucuyla bütünleşerek ayırd etmesini bilmiştir. Şakir'i ve Hilmi Bey'i anlatırken üslûbu bu bakımdan dikkat çekicidir:

"Bu Şakir, yaşının on sekizden fazla olmamasına rağmen, kasabada herkese yaka silktirmiş bir çocuktur. Ayyaş, hovarda, ahlâksız bir şeydi. Babasının kazandığı parayı Rum orospular veya İzmirli oğlanlarla yiyor, etmediği rezalet bırakmıyordu.

Bugün çapraz yelekli lacivert bir elbise giymiş, yeleğin üzerine yarım okkalık gümüş bir köstek takmıştı. Fesin etrafında çok fiyakalı sarılmış oyalı bir yemeni vardı." ¹⁶

Görüldüğü gibi, Sabahattin Ali, Şakir'in hiç bir davranışından, hatta giyinişinden bile memnun değildir. Anlatıcının aynı bakış tarzı Hilmi Bey ve Hacı Etem için de geçerlidir. Fakat, roman boyunca Yusuf mert ve kahraman, Muazzez sâf ve masum, Salâhattin Bey merhametli ve dürüsttür. Adı geçen kahramanlar, biraz da anlatıcı desteğiyle, bu özelliklerinin dışına hiç çıkmazlar.

¹⁴ A.g.e., s.37

¹⁵ A.g.e., s.48-49

¹⁶ A.g.e., s.33

Berna Moran, Sabahattin Ali'nin bu üslûbunu, okuyucuyla aynılaşma olarak yorumlar:

"... romanın bildirisine ilişkin bir soruma takılacağım.

*Sorun, halk karşısındaki tutumlarında anlatıcı ile Yusuf arasında gözlemlenen farklılıktan doğuyor. Anlatıcı, bu düzende eşrafın zorbalığı altında ezilen halktan yana olduğunu saklamıyor ve kullandığı anlatıcı stratejisiyle okurda acıma, sevgi, nefret ve isyan duyguları uyandırarak onun da aynı görüşleri ve tutumu paylaşmasını amaçlıyor. Başka bir deyişle anlatıcı ile okur arasında bir özdeşleşme söz konusu. Beri yandan anlatıcı, romanın bildirisini somutlaştıran bir de olumlu kahraman sunuyor okura: haksızlığa ve zulme isyan eden, yoksul, dürüst bir genç."*¹⁷

Denilebilir ki, Sabahattin Ali, romanını kaleme alırken, okuyucunun nabzını tutmayı da ihmal etmemiştir.

Sonuç olarak Türk edebiyatının en güzel romanlarından biri olarak kabul edilen Kuyucaklı Yusuf; oldukça yaygın ve geniş bir vak'a örgüsünü, değişik özelliklere sahip zengin şahıs kadrosuyla, akıcı ve okuyucuyu sıkmayan güzel anlatımıyla bu ünvanı hak etmiştir. Bu kanatimizi, romanın yarım kalmışlığına rağmen rahatlıkla söyleyebiliyoruz.

Fethi Naci'nin Kuyucaklı Yusuf hakkında aşağıda vereceğimiz kanaatleri bu bakımdan dikkate değer:

"*Kuyucaklı Yusuf, kişilerinin canlılığıyla, ayrıntıları kullanmaktaki ustalığıyla, olay örgüsündeki mükemmellikle, mahalli renkleri vermekteki üstün başarısıyla sosyal gerçeklikle insanî gerçekliği tam bir uyum içinde, dengeli olarak yansıtmayla eskimeyecek, tazeliğini sürdürecektir bir roman."* ¹⁸

¹⁷ Berna Moran, "Soylu Vahşi Olarak Kuyucaklı Yusuf", **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış** 2, 2.Basım İstanbul 1991, s.33

¹⁸ Fethi Naci, "Modern Bir Tragedya", **On Türk Romanı**, İstanbul 1971, s.44